

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายสำคัญของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ทั้งนี้ เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจคือ การทำให้เศรษฐกิจมีความก้าวหน้า ทำให้ประชากรในประเทศมีความกินดีอยู่ดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในการวัดระดับการพัฒนาเศรษฐกิจจะถือเอาการขยายตัวทางเศรษฐกิจหรือการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ แม้ว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจจะไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ก็จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ (necessary but not sufficiency) โดยการขยายตัวทางเศรษฐกิจ หมายถึง การเพิ่มขึ้นของผลผลิตหรือรายได้ต่อคนของประชากร ซึ่งโดยทั่วไปจะวัดด้วยผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (รายได้ประชาชาติ) แล้วหารด้วยจำนวนประชากรของประเทศ ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศมีอยู่หลายปัจจัย เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน ทุน ผู้ประกอบการ และความรู้ทางเทคโนโลยี เป็นต้น (ไพรัช กฤษณมิมข, 2525, หน้า 35) แนวคิดของการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงแรก ๆ จึงมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาประเทศโดยการเพิ่มปัจจัยการผลิตและการลงทุนทางด้าน “ทุนกายภาพ” (physical capital) เช่น การแสวงหาแหล่งทรัพยากรแหล่งใหม่และการลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ถนน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่นับวันจะลดน้อยถอยลง เพราะการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและความต้องการของมนุษย์ที่มีต่อการใช้ทรัพยากร ดังนั้น แนวคิดในระยะต่อมาของการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศจึงหันมาให้ความสำคัญกับการเพิ่ม

ประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัย เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนต่อหน่วย การใช้ปัจจัยเพิ่มขึ้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทุกประเทศหันมาให้ความสำคัญกับระดับอัตราผลตอบแทนจากปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น และหนึ่งในปัจจัยที่จะช่วยเพิ่มระดับอัตราผลตอบแทนจากการใช้ปัจจัยการผลิตที่สำคัญประการหนึ่งคือ การเพิ่มระดับ “ทุนมนุษย์” ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตนั้นจะต้องอาศัยสิ่งพึงพิงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ซึ่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (technical progress) กับการพัฒนาความรู้ (advancement of knowledge) ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ทุนมนุษย์ (human capital) ได้ถูกนิยามอย่างแตกต่างหลากหลายในหมู่นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ของโลก แต่โดยทั่วไปทุนมนุษย์มักจะมีความหมายเกี่ยวพันถึงทักษะและความรู้ความคิดในการทำงานของแรงงาน โดยแรงงานที่มีทุนมนุษย์สูงจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่าแรงงานที่มีทุนมนุษย์ต่ำภายใต้ระยะเวลาในการทำงานที่เท่าเทียมกัน (ภาวิน ศิริประภาณุกุล, 2552, หน้า 38) Becker (1993) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ปี พ.ศ. 2535 เป็นนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มแรก ๆ ที่ได้หันมาให้ความสำคัญอย่างจริงจังกับการศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์ต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในหนังสือชื่อ *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education* โดยชี้ให้เห็นบทบาทความสำคัญของทุนมนุษย์ที่มีต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและระดับการพัฒนาประเทศ ในระยะต่อมามีได้มีนักเศรษฐศาสตร์อีกมากมายให้ความสนใจและศึกษาทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ ข้อสรุปจากการศึกษาล้วนชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า ทุนมนุษย์มีบทบาทและความสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและระดับการพัฒนาประเทศ

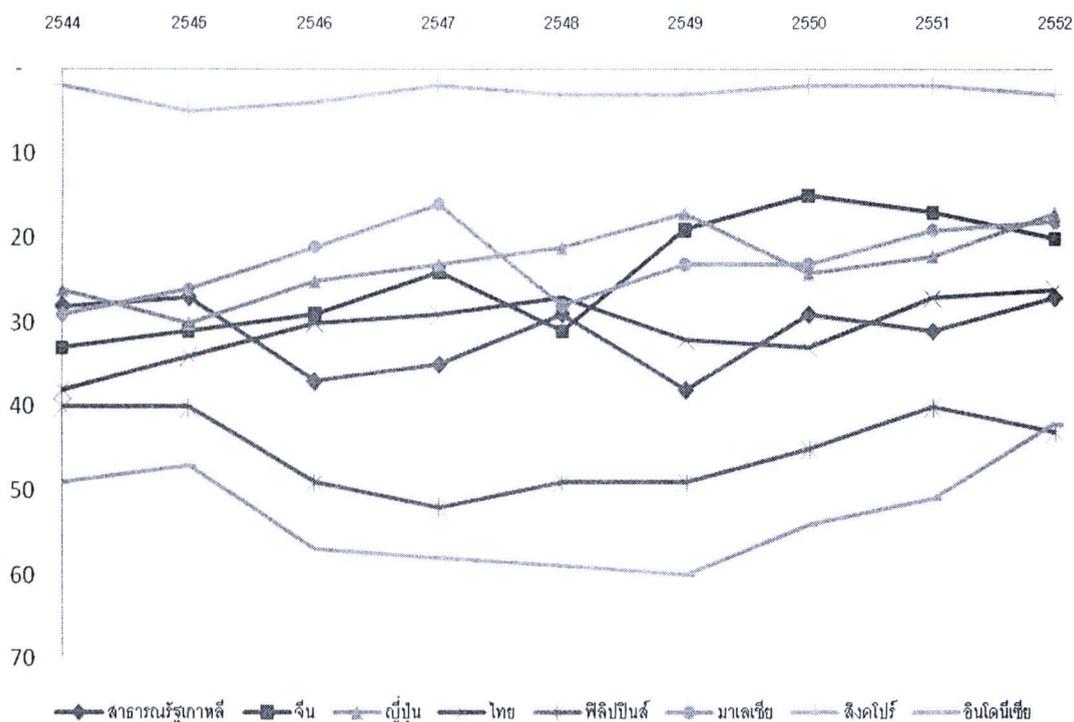
ความสำคัญและบทบาทของทุนมนุษย์ที่มีต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาประเทศดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทุนมนุษย์จึงถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญประการหนึ่งในกระบวนการผลิตเช่นเดียวกับจำนวนแรงงาน ที่ดิน เงินทุน และทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เพราะความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางกายภาพไม่ได้เป็นตัวกำหนดการขยายตัวทางเศรษฐกิจและระดับการพัฒนาประเทศ ดังเช่นที่เกิดขึ้นในกรณีของประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งทุนมนุษย์มีข้อได้เปรียบปัจจัยการผลิตชนิดอื่นตรงที่ทุนมนุษย์สามารถถูกสะสมได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด และการสะสมทุนมนุษย์

ยังไม่มี การเสื่อมค่า แต่กลับจะยิ่งเอื้อต่อการสะสมทุนมนุษย์ให้มากยิ่งขึ้นไปอีกในอนาคต (ภาวิน ศิริประภาณุกุล, 2552, หน้า 38)

การเพิ่มทุนมนุษย์ นอกจากจะสามารถสร้างการขยายตัวทางเศรษฐกิจและระดับ การพัฒนาประเทศแล้ว การเพิ่มทุนมนุษย์ยังกลายเป็นเครื่องมือหรือมาตรการสำคัญใน การแก้ไขปัญหาและยกระดับเศรษฐกิจที่สำคัญอีกอย่างน้อย 2 ประการคือ ประการแรก เครื่องมือหรือมาตรการในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน เนื่องจากการพัฒนา ทักษะฝีมือของแรงงานจะเป็นการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างถาวรให้แก่แรงงาน ประการที่สอง เครื่องมือหรือมาตรการในการแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางด้าน รายได้ เนื่องจากการพัฒนาทุนมนุษย์จะทำให้อุปทานของแรงงานที่มีทักษะเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่จะลดอุปทานแรงงานด้อยทักษะลง ซึ่งจะส่งผลให้ระดับค่าจ้างของแรงงาน ที่มีทักษะในสังคมปรับตัวลดลง ในขณะที่ค่าจ้างแรงงานด้อยทักษะจะปรับตัวสูงขึ้น นั่นคือ การที่ค่าจ้างแรงงานของแรงงานในสังคมจะปรับตัวเข้าใกล้กันมากขึ้น (ภาวิน ศิริประภาณุกุล, 2552, หน้า 38)

ความสำคัญทางเศรษฐกิจในหลากหลายมิติ จึงเป็นสิ่งที่ไม่น่าแปลกใจว่า ในปัจจุบันแวดวงวิชาการเศรษฐศาสตร์โลกและรัฐบาลผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ต่อการพัฒนาและยกระดับความกินดีอยู่ดีของทุกประเทศ จึงหันมาให้ความสำคัญกับ การลงทุนทางด้าน “ทุนมนุษย์” เพิ่มมากขึ้น เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ผลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจมีตัวแปรในเรื่องคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์หรือ ทุนมนุษย์รวมอยู่ด้วย อีกทั้ง ถึงแม้จะมีนโยบายด้านอื่น ๆ ที่วางแผนไว้ดีแล้ว ประเทศ จะไม่สามารถเจริญเติบโตได้ในระยะยาวถ้าขาดทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (ทศวรรษ 2540) ทุนมนุษย์มีความสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทย มากน้อยเพียงใด และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสาธารณรัฐเกาหลี คุณภาพของ ทุนมนุษย์ไทยอยู่ในระดับใด เพื่อสะท้อนศักยภาพหรือความสามารถในการแข่งขันของ ประเทศไทย เพราะศักยภาพในการแข่งขันในเวทีตลาดโลกจะเป็นอีกหนึ่งช่องทาง ที่สำคัญอันจะนำมาซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ และเนื่องจากในช่วง ทศวรรษที่ผ่านมาหากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วศักยภาพในการแข่งขันของประเทศไทย

เมื่อเทียบกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียแล้ว จัดว่าอยู่ในระดับปานกลาง (ภาพ 1) การศึกษาในครั้งนี้จะนำไปสู่การวิเคราะห์ศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ในเวทีโลกได้ต่อไปในอนาคต

ภาพ 1 เปรียบเทียบอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย

ที่มา. จาก รายงานประจำปี พ.ศ. 2544-2552: *The World Competitiveness Yearbook 2002-2008*, โดย International Institute for Management Development, 2553, ค้นเมื่อ 14 กันยายน 2552, จาก <http://www01.imd.ch/documents/wcc/content/overallgraph.pdf>

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบาททุนมนุษย์ที่มีต่ออัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลภายในประเทศ (GDP growth) ของประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของทุนมนุษย์ที่มีต่ออัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

ขอบเขตของการศึกษา

1. การศึกษาในครั้งนี้ ศึกษาถึงบทบาทของทุนมนุษย์ที่มีต่ออัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2533-2551
2. ศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์ที่มีต่ออัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

สมมติฐานของการศึกษา

1. ระดับทุนมนุษย์และอัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของประเทศไทยและสาธารณรัฐเกาหลี มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน
2. ระดับทุนมนุษย์ของประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐเกาหลี มีความแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้ระดับความสัมพันธ์ระหว่างระดับทุนมนุษย์กับอัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของทั้งสองประเทศแตกต่างกัน ในลักษณะประเทศที่มีระดับทุนมนุษย์สูงกว่า จะมีระดับอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศสูงกว่า

วิธีการศึกษา

วิธีการเก็บข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้จะเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ประเภทอนุกรมเวลา (time series data) ระหว่างปี พ.ศ. 2533-2551 จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยแบ่งออกได้เป็น 2 แหล่งหลัก ได้แก่

1. แหล่งข้อมูลภายในประเทศ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ และเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. แหล่งข้อมูลจากต่างประเทศ ได้แก่ เว็บไซต์ของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (www.adb.org) และเว็บไซต์สำนักงาน Korea Statistic Information Service (www.kosis.kr) เป็นต้น

วิธีการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ดังนี้

1. การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) เป็นการวิเคราะห์บทบาทของทุนมนุษย์ที่มีต่อขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐเกาหลี รวมทั้งวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

2. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative analysis) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยการผลิต ในรูปแบบสมการการผลิตแบบคอบบ์-ดักลาส (Cobb-Douglas production function) ซึ่งมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการศึกษา กล่าวคือ รูปแบบของสมการสามารถเปลี่ยนเป็นสมการเส้นตรงในรูปของ Logarithms เพื่อคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรหรือค่าความยืดหยุ่นของปัจจัยการผลิต อีกทั้งการแปลงค่าแบบ Logarithms ยังเป็นวิธีการที่เหมาะสมในการวิเคราะห์สมการถดถอย (regression equation) ที่แบบจำลองไม่เป็นสมการเส้นตรง ซึ่งการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares--OLS) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Eviews ในการวิเคราะห์

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

สมการการผลิตแบบคอบบ์-ดักลาส

$$Y = AK^\alpha LH^\beta \quad \dots(1)$$

โดยที่

A , α และ β คือ ค่าคงที่

Y คือ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ
(พินล้านบาท, พินล้านวอน)

K คือ สต็อกทุนเบื้องต้น (พินล้านบาท, พินล้านวอน)

LH คือ ทุนมนุษย์จำแนกตามระดับการศึกษาที่สำเร็จของ
แรงงาน

และ

$$LH = \sum_{i=1}^4 S_i \rho_s L \quad \dots(2)$$

โดยที่

S คือ จำนวนปีที่ศึกษาของแรงงาน ตามระดับการศึกษาต่าง ๆ (i)

i คือ ระดับการศึกษา แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. ไม่มีการศึกษา
2. ระดับประถมศึกษา
3. ระดับมัธยมศึกษา
4. ระดับอุดมศึกษา

L คือ จำนวนแรงงานทั้งหมด (พินคน)

L_s คือ แรงงานถ่วงน้ำหนักด้วยจำนวนปีที่ศึกษา S ปี

ρ_s คือ อัตราส่วนแรงงานถ่วงน้ำหนักด้วยจำนวนปีที่ศึกษา S ปี
ต่อแรงงานทั้งหมด หรือ $\rho_s = L_s / L$

สมการในรูป Logarithms เป็นดังนี้

$$\text{Log} Y_t = \text{log} A + \alpha \text{log} K_t + \beta \text{log} LH_t \quad \dots(3)$$

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทรัพยากรมนุษย์ (human resource) เป็นอุปทานของปัจจัยการผลิตของระบบเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับทรัพยากรหรือปัจจัยอื่น ๆ ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์จะหมายถึงเฉพาะประชากรที่อยู่ในวัยทำงานเท่านั้น

ทุนมนุษย์ (human capital) หมายถึง สติของความรู้ ทักษะ ความชำนาญงาน ประสบการณ์ ความคิด และพฤติกรรมที่ตัดสินใจ ซึ่งจะสร้างและสะสมอยู่ในตัวบุคคลมาทั้งหมด โดยไม่สามารถแยกออกจากตัวมนุษย์ได้

กำลังแรงงาน (labor force) ตามความหมายของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 13 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานปัจจุบันหรือเป็นผู้ถูกจำแนกอยู่ในประเภทกำลังแรงงานที่รอฤดูกาล

สต็อกทุนเบื้องต้น (gross capital stock) คือ หาผลรวมอนุกรมการสะสมทุนถาวร (gross fixed capital formation) ตั้งแต่ปีแรกของอายุการใช้งานจนถึงปีที่ต้องการหักด้วยผลรวมของมูลค่าการรีไถน (retirement)

ทุนกายภาพ (physical capital) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและสินค้าที่จำเป็นสำหรับการผลิต เช่น การขนส่ง น้ำ สุขาภิบาล ที่พักอาศัย พลังงาน และบริการ เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงระดับความสำคัญและบทบาทของทุนมนุษย์ที่มีต่ออัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของประเทศไทย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง พัฒนา และวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชาติอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต
2. ทราบถึงระดับศักยภาพทุนมนุษย์ของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศสาธารณรัฐเกาหลี อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาและยกระดับศักยภาพทุนมนุษย์ของไทยต่อไปในอนาคต